

סיום מסכת מכות

1. **על מסכת מכות (כ"ד דפים) - החמישית בסדר נזיקין אחרי בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא, סנהדרין**
 - א. **מסכת מכות**, כמו מסכת סנהדרין, עוסקת בחוק הפלילי ובענישה לפי דין תורה, ולכן היא משלימה לה. עם זאת, בעוד מסכת סנהדרין עוסקת בעיקר בעבירות החמורות שעונשן מוות (בידי אדם, כרת ומיתה בידי שמיים), **מסכת מכות עוסקת בעבירות שעונשן מלקות, ממון וגלות לעיר מקלט** (העונשים בתורה). אין בתורה עונש מאסר, למעט מעצר של חשוד במשמר כדי לברר דינו.
 - ב. **מבנה המסכת**: מסכת מכות מחולקת ל-3 פרקים הדנים בשלושה נושאים ראשיים **בדיני עונשין**. 1. דין עדים זוממים 2. דין גלות רוצח בשגגה **לעיר מקלט** 3. דין מלקות. לכל נושא ייחוד משלו.
 2. **תוכן המסכת**: המסכת דנה בין היתר ב:
 - ג. **עדים זוממים**: מהי ומתי עדות עדים נחשבת עדות שביגינה יתחייבו העדים כעדים זוממים שעדותם הוזמה. מה מספר העדים המזוימים והמוזמים, דין קבוצת עדים שרק חלקם הוזמו, דין עדים זוממים בממונות ובנפשות, עדים שלא ניתן לבצע בהם מה שזממו ועוד.
 - ד. **גלות לעיר מקלט**: הגדרה של רוצח בשגגה החייב גלות, מי לא חייב גלות ומי זכאי לגלות, דיני הגלות ומטרתה, דרך הגעת רוצח בשגגה לעיר המקלט, הגדרת תחומיה לצורך הגנת הרוצח ולצורך יציאתו ממנה, תנאי חייו בה ותנאי שחרורו ממנה, דין רוצח שנפטר בעיר המקלט טרם שחרורו.
 - ה. **מלקות**: העבירות עליהן חייב העובר עליהן מלקות, דין העובר עבירה המחייבת עוד עונש נוסף למלקות (מיתה, כרת, ממון), ועבירה שיש בה כמה איסורים, ודין העובר אותה עבירה כמה פעמים, דין עבירה/לאו שהעובר עליה מחויב ב-קום עשה או ניתק לעשה, מספר המלקות שהעבריין לוקה, מי מלקה, במה, היכן בגוף, וכיצד מלקין, דין מי שמת/מתבזה במהלך המלקות, ועוד.
3. **מנושאי המסכת**
 - א. **עדות הזמה**: רק עדות בה "עדי ההזמה" טוענים כלפי העדים שהעידו בדין (ולא כלפי העדות) - "עמנו הייתם במקום פלוני" במועד מסוים, ולכן לא הייתם יכולים להעיד מה שהעדתם באותו מועד, היא עדות הזמה (בלי שיש לב לאמיתות העדות!). בעוד עדות הכחשה היא עדות לפיה העדות עצמה שהושמעה בבית הדין לא נכונה, זו עדות שקר (האדם לא/כן גנב/לווה, לא/כן שילם וכו').
 - ב. **עדות הזמה היא "חידוש" שאינו למד ואינו מלמד** וצריך לקיימה בדיוק לפי הכתוב בתורה, ללא כל סטייה.
 - ג. **עדים זוממים**: העדים המוזמים נענשים במה שזממו לזולת רק אם (במצטבר): 1. כל העדים המוזמים כשרים (אם אחד העדים פסול לעדות כל העדות בטלה גם אם הוזמו לאחר עדותם). 2. כל העדים הוזמו (אם אחד או יותר מהעדים לא הוזם אין ענישה, גם למי שהוזם!). 3. העדים הוזמו לאחר שעדותם התקבלה בבי"ד (אם הוזמו לפני כן אין ענישה). 4. הנתבע בדין טרם נענש על פי עדות המוזמים (צריך "כאשר זמם ולא כאשר עשה"). 5. עדות ההזמה כלפי העדים היתה - "עמנו הייתם במקום אחר" ביום פלוני בשונה מהמקום עליו העדתם בעדותכם (עמנו הייתם באשקלון ב-א' ניסן ולא בת"א כעדותכם). 6. ניתן לבצע בעדים הזוממים את שהם זממו לעשות בנתבע (להמיתו, לחייבו בממון, להלקותו...). לכן, כל המוזמים נענשים במוות או במלקות כפי שזממו, אבל אם זממו לחייבו ממון, הסכום מתחלק בין כל המוזמים. באין אפשרות לבצע בעדים הזוממים את העונש שזממו (להגלותו, לעשותו בן חלוצה, ממזר...), העדים הזוממים נענשים במלקות על "עדות שקר".
 - ד. **גלות ועיר מקלט**: אדם נחשב לרוצח בשגגה וגולה רק אם מתקיימים בו כל התנאים הבאים במצטבר:
 1. רצח (ישראלי, עבד, כותל), 2. בשגגה (התרשל ולא נזהר), 3. הרג בדרך ירידה ולא דרך עליה (של ההורג או של הכלי, עלה ונפל או משך חפץ כלפי מעלה וזה ניתק והרג אדם), גם לא בדרך ירידה לצורך עליה או בעליה לצורך ירידה (תוך כדי הורדת הגרון לאחור לצורך תנופה או תוך הנפת הגרון לצורך הכאה). 4. ההריגה היתה מכוחו באופן ישיר (לא ממשוהו שעף ממנו).
 - ה. **הגלות**: כל רוצח הולך תחילה לעיר מקלט ובי"ד לוקחים אותו משם למקומו ודנים אותו ורק אם נפסק שדינו גלות (רצח בשגגה) הוא מובל (ע"י שני תלמידי חכמים, להגנתו) לעיר המקלט. שם דואגים לכל צרכיו ללא תשלום (כמו בבית סוהר). אסור לגולה לצאת מעיר המקלט ותחומה לכל מטרה שהיא, עד מות הכהן הגדול. אם יצא במזיד, דמו בראשו אם גואל הדם יפגע בו.
 - ו. **מטרת הגלות**: 1. ענישה, הרחקה ממקומו (מעין "מאסר פתוח"). 2. כפרה (הגולה מקבל מחילה במות הכהן הגדול). 3. הגנה מפני גואל הדם (אסור לגואל הדם לפגוע בו בהיותו בתחום עיר המקלט!). גולה שמת טרם מות הכהן הגדול נקבר בעיר מקלטו.
 - ז. **לא גולה**: מי שרצח ברשלנות פושעת, "שוגג קרוב למזיד" (התרשל, היה יכול למנוע המוות ולא מנע) לא גולה (כי אינו זכאי לכפרה ולא להגנה) ומי שהרג בשוגג הקרוב לאונס (המוות היה מתאונה כמעט בלתי נמנעת) לא גולה (אין סיבה להעניש אותו).
 - ח. **ערי מקלט**: התורה מציינת 6 ערי מקלט (משה קבע 3 ויהושע קבע 3) שהן "לא טירין קטנים ולא כרכים גדולים אלא עיירות בינוניות". ובנוסף, גם 42 ערי הלויים קולטות רוצח בשגגה. אלא ש-6 ערי המקלט קולטות רוצח שנכנס אליהן בין במודע ובין שלא במודע, הואיל ונכנס בהן נקלט. בעוד, ערי הלויים קולטות רק הנכנס במודע, ובניגוד ל-6 ערי המקלט, עליו גם לשלם עבור המגורים שלו. (רמב"ם הלכות רוצח, ח, י).
 - ט. **מלקות**: העובר על כל מצות לא תעשה מהתורה שיש בה מעשה (ממש) - "חוסס שור בדישו", שעטנו, כתובת קעקע, שריטה על מת, ריבית, בשר וחלב, חלב...), בהתראה ועדים טרם העבירה, כולל העובר על לאו שדינו גם כרת או מיתה בידי שמיים (אכל חמץ או דם, הקריב קרבן בטומאה...), דינו (39) מלקות, ככל שמבחינה

לעילוי נשמות הוריי - שלמה ושמחה תורגמן ואחיי - משה ויחיאל זכרם לברכה רפואית הוא יכול לעמוד בכולן או בחלקן (ולא ימות!), ובלבד שלא יהיה במלקות ביזיון (עשה צרכיו, כבוד אשה/איש). אם יש באותו מעשה כמה לאוין (מגלח פאת זקנו...) לוקה על כל לאו בנפרד. מספר המלקות בפועל צריך להתחלק ב-3, ואם זה לא מתחלק ב-3 מקטינים אותו למספר כזה.

יד. חיבי לאוין שלא לוקים: 1. העובר על מצות לא תעשה שדינה מוות (רצח, אשת איש...) לא לוקה, "קים ליה בדרבה מינה". 2. העובר על מצות לא תעשה שאין בה מעשה (לא תלך רכיל, לא תקלל חרש, אונאת דברים, לא תחמוד, לא תטור...) לא לוקה. אבל, # הנשבע (לשווא, לשקר, לעשות מעשה ולא עשה, "לא יחל דברוי"), # המקלל (חברו בשם ה') ו- # הממיר (קרבן-"לא ימיר") לוקים, למרות שלא עשו מעשה. 3. העובר על לאו הניתק לעשה לא לוקה, כל עוד ניתן לקיים העשה (כמו, נותר שקיים) – באש ישרף, שילוח הקן (אם קיימת), שלח תשלח... 4. העובר על לאו שניתן לתשלומין (לא תגנוב, לא תעשוק, לא תגזול, לא תונו בממון וכו') משלם ולא לוקה. 5. העובר על לאו שיש עליו שני עונשים בידי אדם, מוות וממון (חובל בחברו בשבת, חובל באביו ופצעו...), או מלקות וממון (זר שאכל תרומה בזדון...) נענש בעונש החמור (מוות או מלקות) "משום קים ליה...", פרט ל: # עדים זוממים בממון (המשלמים ולא לוקים על עדות שקר), ו- החובל בחברו (משלם את נזק החבלה ולא לוקה על "לא חתבולי"), כי התורה חסה על ממון הנבטע/הנחבל, ופרט ל- # מוציא שם רע על אשתו, שלוקה וגם משלם (גזירת הכתוב - וייסרו אותו וענשו אותו). 6. העובר על לאו הבא מכלל עשה (הלאו לכהן גדול לא לשאת בעולה הנלמד רק מהעשה "והוא אשה בבתוליה יקח", והלאו שלא יבוא בישראל דור ראשון ושני של מצרי ואדומי, הנלמד רק מהעשה "בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבוא וכו') אינם לוקים, כי הלאו לא מפורש בתורה. 7. העובר על לאו שבכללות (לאו שהוא חלק מלאו כללי, כמו, "לא תאכלו על הדם" הכולל: לא לאכול מבהמה בעודה בחיים, לא לאכול בשר קרבן טרם זריקת דמו על המזבח, איסור לבית דין לאכול ביום שדנו אדם למוות ועוד). (ע"פ פרוש הרמב"ם על המשנה והלכות תרומות ד, ג).

4. הפרק האחרון: כאמור, הפרק דן בדיני מלקות כנ"ל.

5. המשנה האחרונה דנה בעובר על לאו שדינו מלקות שיש בו גם עונש נוסף (כרת או מיתה בידי שמיים), אם לקה ועשה תשובה הוא נפטר מהכרת או מהמיתה בידי שמיים. ובשכרם של הנמנע מעשיית עבירה ושל העושה מצוה. המשנה מסתיימת ב: "רבי חנניה בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר (ישעיה מ"ב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:"

6. קטע הסיום: החל מ"שוב פעם אחת היו עולין לירושלים", (סיפור אחרי הסיפור על קול המונה של רומי)

אלו הן הלוקין פרק שלישי מכות כד ע"ב

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, פִּינָן שֶהֲגִיעוּ לְהַר הַצּוֹפִים, קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם. פִּינָן שֶהֲגִיעוּ לְהַר הַבַּיִת, רָאוּ שֶעָלָה שְׂעִיר מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים, הִתְחִילוּ הֵן בּוֹכִין וְרַבִּי עֲקִיבָא מְצַחֵק. אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי מָה אַתָּה מְצַחֵק? אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אַתֶּם בּוֹכִים? אָמְרוּ לוֹ: מִקּוֹם שֶפָּתוּב בּוֹ "וְהִזְרֵה הַקָּרֵב יוֹמָת" וְעַכְשָׁיו שׂוֹעֲלִים הֵלְכוּ בּוֹ, וְלֹא נִבְּקָה? אָמַר לָהֶן: לָכֵן אֲנִי מְצַחֵק, דְּכַתִּיב "וְאֶעֱיֶדָה לִי יְעֲדִים נְאֻמִּים אֶת אוֹרְיָה הַפֶּה וְאֶת זִכְרָיָה בֶן יִבְרָכְיָהוּ". וְכִי מָה עֲנִין אוֹרְיָה אֶצֶל זִכְרָיָה? אוֹרְיָה בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, וְזִכְרָיָה בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי! אֵלָּא, תִּלְּהָה הַפֶּתוּחַ בְּבוֹאָתוֹ שֶׁל זִכְרָיָה בְּבוֹאָתוֹ שֶׁל אוֹרְיָה; בְּאוֹרְיָה פָּתִיב "לָכֵן בְּגִלְלָתְכֶם צִיּוֹן שְׂדָה תִּחְרַשׁ". בְּזִכְרָיָה פָּתִיב "עוֹד יִשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם". עַד שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמָה בְּבוֹאָתוֹ שֶׁל אוֹרְיָה - הִיִּיתִי מִתְיָרָא שֶׁלֹּא תִתְקַיְּמִים בְּבוֹאָתוֹ שֶׁל זִכְרָיָה, עַכְשָׁיו שֶׁנִּתְקַיְּמָה בְּבוֹאָתוֹ שֶׁל אוֹרְיָה - בְּיַדְעוּ שֶׁבְּבוֹאָתוֹ שֶׁל זִכְרָיָה מִתְקַיְּמָת. בְּלִשׁוֹן הַזֶּה אָמְרוּ לוֹ: עֲקִיבָא נִיתְמַתְנוּ עֲקִיבָא נִיתְמַתְנוּ.

הדרן עלך אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות

7. הערות לסיום:

טו. המשנה האחרונה מסתיימת בדברי "רבי חנניא בן עקשיא אומר... לפיכך הרבה להם תורה ומצוות...". על השאלה, האם לא עדיף שיהיו רק מעט מצוות שאז יש יותר סיכוי לקיימן? על כך ברמב"ם יש כמה תשובות, הריבוי נועד לאפשר: 1. מתן שכר גם על מצוות שכליות (דם, שקצים...). 2. לאפשר לאדם לאזן מעשיו (במיעוט מצוות המשקל של כל אחת גדול וקשה לתקן). 3. לאפשר לכל אדם לזכות בקיום של לפחות מצוה אחת בשלמות שגם בכך הוא יזכא לחיי העולם הבא. הריבוי מאפשר לכל אדם למצוא לו לפחות מצוה אחת כזו שיקיימה.

טז. המסכת מסתיימת בשני סיפורים על רומי וירושלים בהם חכמים מיצרים ובוכים על כי "צדיק רוע לו רשע וטוב לו" בעוד רבי עקיבא צוחק ושמה. ההסבר לכך: חכמים התייחסו בפסימיות למצב הרע העכשווי – רומי שהחריבה את ירושלים, מתפתחת אף למרחוק ובהר הבית מהלכים שועלים. בעוד רבי עקיבא, רואה דווקא במצב הרע העכשווי את האור העתידי בקצה המנהרה. לכן, הוא מתייחס באופטימיות למצב העכשווי, בבחינת "כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד". כלומר, בכל מצב, גם במה שנראה רע, יש תמיד לראות את הטוב. כי אין רע מהשם, הכל תלוי באדם. על כך חכמים הודו לרבי עקיבא באומרם לו על שני המאורעות "עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו".

יז. יהי רצון שנזכה לראות תמיד את הטוב בכל מצב ונזכה לחיי העולם הבא.

תזכו למצוות!